

Підручники нового покоління в вузі та школі

Відтворення віртуальної Візантії, або Василевс. «De administrando «Візантійською цивілізацією» засобами Інтернету»

Домановський А. М.

Домановский А. Н. Воссоздание виртуальной Византии, или Василевс. «De administrando «Византийской цивилизацией» средствами Интернет». В статье на примере тематического сайта по истории Византии «Василевс. Украинская византинистика», размещенного в сети Интернет на блогговой платформе, рассматриваются информационные и методические возможности использования регулярно обновляемого онлайн-ресурса в популяризации науки и учебном процессе.

Чому б не відтворити у мережі ... Візантію?

(Ю. Петрунин [1, с. 116; 2, с. 40])

13 листопада 2011 р. блог «Василевс. Українська візантиністика» [3] посів, за результатами народного онлайн-голосування користувачів, перше місце на Конкурсі українських блогів BUBA (Best Ukrainian Blogs Awards) 2011 [4] у номінації «Тематичні або професійні блоги», набравши, у підсумку, 1406 голосів [5]. Цьому інформаційному ресурсу вдалося вибороти перемогу в номінації, в якій змагалися понад 220 проектів. Відрив «Василевса» від найближчого суперника становив майже 250 голосів, а в цілому, якщо взяти всі блоги, заявлені, в тому числі, й у інших номінаціях, він посів друге місце.

Ця подія не лише привертає увагу до ресурсу «Василевс. Українська візантиністика» (про неї, услід за повідомленням «Релігійно-інформаційної служби в Україні» [6], згадали на кількох українських сайтах релігійної спрямованості [7; 8]), але й змушує замислитися над феноменом науково-навчального сайту або блогу, який починає ставати важливою складовою організації навчального процесу. Як слушно зазначав Н. І. Бистріцькій, «незамінним для науковця і викладача стає використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). ...Інформаційні ресурси (ІР) є корисним інструментом ІКТ для науковця-історика, а їхнє грамотне використання відкриває практично необмежені дослідницькі і просвітницькі можливості» [9, с. 49, 50; див. також: 10].

Блог, як видно вже з самої назви, присвячено візантинознавчій тематиці. Його специфіка полягає в тому, що тут, поряд з матеріалами суто наукового характеру – статтями, авторефератами дисертацій, анотаціями монографій, інформацією про наукові конференції, гранти, стипендії програми тощо, – сусідять матеріали науково-популярного характеру, які розповідають як про історію й культуру Візантійської імперії, так і про сприйняття Візантії в сучасній художній літературі, музиці, політиці. Інформаційний ресурс є, таким чином, цікавим як для вузького фахівця – візантиніста, так і для всіх, хто цікавиться історією та культурою Візантійської цивілізації.

Історія блогу «Василевс. Українська візантиністика» почалася з вересня 2006 р., коли ще аспірантом і переважно для особистих потреб впорядкування лавини інформації з візантиністики, я створив на базі сайту Східного інституту українознавства імені Ковальських візантинознавчу новинарну сторінку [11]. Вже за кілька місяців вона почала привертати увагу колеґ-візантиністів як в Україні, так і поза її межами, що стало підґрунтям, зокрема, і для ближчого знайомства з кількома колеґами з інших українських наукових центрів – Олегом Файдою (Львівський національний університет імені Івана Франка), Олегом Луговим (Одеський національний університет імені І. І. Мечникова), Дмитром Лукіним (тоді – Київський національний університет імені Тараса Шевченка) та Дмитром Гордієнком (нині – Інститут української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського НАН України). Усі вони, тією або іншою мірою, час від часу долучалися до роботи над сайтом, допомагаючи у розробці структури сайту, створенні його дизайну, наповненні його тематичною інформацією.

Через рік після створення сайт «Василевс. Українська візантиністика» було презентовано колеґам під час роботи секції «Проблеми візантинознавства в сучасній Україні» і круглого столу українських візантиністів, які відбулися 25-27 жовтня 2007 р. у Харкові в рамках V Дріновських читань «Російсько-турецька війна 1877–1878 рр. та історична доля болгарського народу» [див.: 12-15]. Інформаційний ресурс викликав жваве обговорення, чимало цінних порад, мірою можливостей, було враховано під час його подальшого вдосконалення.

На жаль, суто технічно створений у 2006 р. сайт «Василевс. Українська візантиністика» (умовно його можна назвати «Василевс-1») був далеким від досконалості. Недопрацьована програмна основа, «сира» структура з кількома зайвими, нічим не наповненими або ж неробочими рубриками, аматорське оформлення, неможливість відслідковувати коментарі й відсікати спам, і, зрештою, часті проблеми з доступом до сайту внаслідок нестабільної роботи серверу Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, на якому сайт було

розміщено, не дозволяли йому повною мірою виконувати заплановані завдання, а саме – стати одним з головних електронних українських інформаційних ресурсів у мережі Інтернет.

Траплялося, що доступ до «Василевса-1» був неможливим для користувачів Інтернету впродовж кількох і навіть кільканадцяти днів (!), що аж ніяк не сприяло зростанню популярності цього інформаційного ресурсу. Вагомим негативним чинником була також нерівномірна оновлюваність новин на сайті – часом новинарна сторінка «простоювала» кілька тижнів, а потім раптово оживала на один день, у ній з'являлося з десяток новин, – і вона знову надовго завмирала. Нарешті, внаслідок недосконалого програмного забезпечення і неможливості відслідковувати коментарі користувачі мережі, навіть ті, хто зареєструвався на сайті, або взагалі не могли отримувати повідомлення про нові публікації на «Василевсі-1», або відбувалося це нерегулярно, з великою затримкою.

Наведені недоліки за доби швидкісного Інтернету зводили ефективність «Василевса-1» майже нанівець. Особливо дошкуляла нестабільність роботи університетського серверу. Тому, зрештою, було прийнято рішення перевести «Василевса» на іншу, відкриту платформу, для чого було обрано WordPress – «просту, – як зазначено у Вікіпедії, – у встановленні та використанні систему..., (яка – А. Д.) ...широко використовується для створення веб-сайтів, зокрема, блогів. Написана на новій програмуванні PHP з використанням бази даних MySQL. Ліцензія — GNU General Public License. Сфера застосування – від блогів до складних веб-сайтів. Вбудована система «тем» і «плагінів» в поєднанні з вдалою архітектурою дозволяє конструювати на основі WordPress практично будь-які веб-проекти» [16].

Перша публікація оновленого ресурсу «Василевс. Українська візантиністика» («Василевс-2») з'явилася 15 грудня 2010 р. Це було оголошення про семінар «Методика архітектурного комп'ютерного моделювання в дослідженні археологічних об'єктів древності і середньовіччя» [17], що його проводило того дня Харківське історико-археологічне товариство. Згодом на нову платформу було перенесено також чимало матеріалів з «Василевса-1», хоча, на жаль, маємо зазначити, що далеко не всі гідні уваги дописи було переопубліковано. Зокрема, не було перенесено на нову платформу коментарі фахівців-візантиністів (в тому числі й мої особисті) щодо висловлювань сучасних українських політиків і громадських діячів про Візантію, «візантійське», «візантійщину» тощо. Ці дописи значно поживлявали сайт, були написані у гострому публіцистичному стилі й, зрештою, були цікавими в контексті вивчення сучасного сприйняття Візантії й усього «візантійського». Втім, частину з них було використано мною під час виступу на Методологічному семінарі історичного факультету

30 листопада 2011 р. з повідомленням «Візантійські ОбрАзИ {скетч-доповідь у трьох наголосах, з епіграфом, передмовою, висновками і мораллю}» [18], і є підстави сподіватися, що їх таки буде враховано у подальших дослідженнях.

Починаючи з середини грудня 2010 р. робота інформаційного ресурсу стабілізувалася. Мало не щодня з'являються нові дописи, про які зареєстровані користувачі «Василевса» (таких на сьогодні нараховується майже 90) мають змогу дізнатися завдяки стабільній електронній розсилці. Значно поліпшився дизайн, який нещодавно ще раз було змінено. Зрештою набула усталених форм структура інформаційного ресурсу, яка включає на сьогодні такі рубрики: «Статті»; «Анонси»; «Анотації»; «Візантійські вмотивування»; «Візантійські віддзеркалення»; «Візантійські відлуння»; «Візантійські відповіді»; «Візантія і сучасність»; «Гранти, конкурси, програми»; «Електронні ресурси»; «Захист дисертацій»; «Конференції»; «Наукова хроніка»; «Новини візантиністики»; «Про нас»; «Рецензії»; «Українські візантиністи» [3].

28 квітня 2011 р. відбулася презентація оновленого блогу «Василевс. Українська візантиністика» учасникам з'їзду Міжнародної асоціації гуманітаріїв у рамках Міждисциплінарного наукового семінару «Візантійська традиція в Україні», організованого спільно кафедрою історії стародавнього світу і середніх віків історичного факультету і кафедрою українознавства філософського факультету, Центром українознавчих студій імені Д.І.Багалія і Східним інститутом українознавства імені Ковальських [19; 20]. Інформаційний ресурс викликав чималий інтерес з боку гуманітаріїв як з України, так і з-поза її меж, які відзначили перспективність створення і розвитку такого роду тематичних блогів або сайтів [21; 22].

Дійсно, як показують відгуки колег у коментарях до окремих публікацій, «Василевс» послуговується дедалі більшою увагою як в Україні, так і поза її межами. Відзначимо також, що все частіше посилання на нього з'являються на тематичних ресурсах України, близького і далекого зарубіжжя [23; 24], а окремі новини з нього передруковуються на інших інформаційних ресурсах, зокрема й закордонних [25; 26]. На окрему згадку заслуговує той факт, що на англomовному блозі «Byzantine» «Василевса» (з посиланням ще на його першу версію) позначено як «Ukrainian Byzantine institute journal» [27].

Поза сумнівом, зростання популярності ресурсу обумовлене його інформаційним наповненням. Колегам-візантиністам цікавим є, перш за все, розділ «Статті», який містить електронні варіанти (або перепосилання на повні електронні варіанти) наукових і науково-популярних статей українських науковців. Нерідко, видані у збірках з дуже малими накладками вони відразу стають бібліографічною рідкістю,

важкодоступною навіть у найближчих містах України, не кажучи вже про закордон, й тому «Василевс» в цьому плані виконує вкрай важливу функцію поширення наукової інформації серед колег. Зауважимо, що значною мірою тут представлені праці саме істориків Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, наявні також і наукові публікації колег з інших наукових центрів України. Цікаво, що з часом посилання на «Василевса» почали з'являтися на бібліотечних сайтах у розділах «Бази даних». Зокрема, бачимо таке посилання на сайті Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка [28].

Не менш важливим, ніж «Статті», є розділ «Анотації», в якому надається коротка інформація про книги з візантиністики, опубліковані в Україні (йдеться як оригінальні дослідження, так і про переклади). Часто саме звідси колеги, особливо з-за кордону, дізнаються про нові монографічні дослідження українських колег. Показовим є інтерес, зокрема, до монографій С. Б. Сорочана: сторінки сайту, на яких йдеться про книги цього харківського візантиніста, завжди послуговуються високою відвідуваністю, а перепосилання на них чи не найчастіше з'являються на інших інформаційних ресурсах мережі Інтернет.

Розділ «Захист дисертацій» містить анотації і автореферати дисертаційних досліджень, захищених в Україні. Зауважимо, що на сайті їх нараховується понад 40 від 1998 р. Доволі значна кількість досліджень за останні 15 років у такій складній «орхідейній» дисципліні, якою є візантиністика, попри різний рівень і якість самих праць, переконливо засвідчує, що українська наука про Візантію існує й має перспективи для подальшого розвитку.

Цікаво відзначити той момент, що завдяки оперативному оновлюванню сайту й прискіпливій увазі його команди до всього, що відбувається в Україні в царині візантиністики, інформація про кілька нових дисертацій, що захищалися у 2011 р., з'являлася на сайті завчасно, ще до захисту. Супроводжувана повним електронним текстом автореферату вона дозволяла всім зацікавленим фахівцям оперативно відреагувати на подію, підготувавши офіційний відгук на автореферат. Вважаємо це важливим прецедентом формування тематичної спільноти науковців, яка, за допомогою сучасних засобів комунікації здатна застосовувати значно більш дієві механізми інформування, ніж традиційно передбачена вимогами щодо захисту дисертацій розсилка автореферату до провідних бібліотек України і закордону за так званим «обов'язковим» списком.

Зрештою, саме так, за допомогою спеціального електронного інформаційного ресурсу, має відбуватися повідомлення колег про захист нової кваліфікаційної роботи. Більше того, це дозволило б взагалі відмовитися від авторефератів, бо увесь текст дисертації міг би бути

наданий для ознайомлення усім зацікавленим фахівцям у електронній формі. Наголосимо нарешті також і на тому, що застарілими є й самі Спеціалізовані ради, в яких дисертацію нерідко оцінюють спеціалісти, чії наукові розробки майже, а то й зовсім не співвідносяться з темою наукового дослідження дисертанта. Альтернативою мало б стати створення спеціалізованих комісій (на постійній або ситуативній основі), до яких входили б фахівці, чії наукові дослідження є, щонайменше, дотичними до теми дисертації, яка виноситься на захист. За часів цифрових технологій і миттєвого поширення інформації суто технічно ця проблема могла б вирішуватися швидко і легко, і для забезпечення присутності на захисті навіть не потрібно було б їхати через всю Україну, скажімо, з Харкова до Чернівців, оскільки багатоканальний онлайн-зв'язок дозволяв би забезпечувати віртуальну присутність на захисті фахівців не лише з України, але й з будь-якої точки Земної кулі. Інша справа, що це ще потрібно якось оформити з бюрократичної точки зору, бо, як показує досвід, саме виконання формалізованих приписів і умов оформлення тексту дослідження, документів до і після захисту, дотримання усталеної процедури є для наших керівників від науки визначальними.

Корисними для фахівців є розділи «Конференції», «Рецензії», «Гранти, конкурси, програми», «Наукова хроніка», а для більш широкого кола зацікавлених візантійською тематикою – «Анонси» (де йдеться про найближчі події в Україні, пов'язані з візантинознавчими студіями), «Новини візантиністики», і, нарешті, особливо «Візантійські віддзеркалення», «Візантійські відлуння», «Візантійські відповіді», «Візантійські вмотивування» і «Візантія і сучасність». У них, відповідно, йдеться про образи Візантії в українській і світовій літературі (містить як оригінальні, так і перекладені твори), світовій музиці, а також рецепцію візантійського цивілізаційного спадку Україною і, ширше, слов'янським світом.

Останнє видається особливо цікавим, оскільки широко вживаними є означення «візантійський», «візантійщина» та похідні від них на позначення зрадливості, підступності, улесливості, рабської покорності, ницості тощо. Таке стереотипне сприйняття Візантії, закорінене у працях французьких просвітителів XVIII ст. і дослідженні Едварда Гіббона «Історія занепаду і падіння Римської імперії» (1737-1794). В підрозділі однієї з глав цієї багатотомної праці, промовисто названому «Бідність візантійської історії», дослідник зазначав, зокрема, що «піддані Східної імперії, які засвоїли і збезчестили назви греків і римлян, являють мляву одноманітність нищих вад, для яких не можна знайти виправдання у притаманних людській натурі слабкостях і в яких не видно навіть тієї енергії, яка надихає видатних злочинців» [29, с. 184]. Це спрощене, примітивізоване уявлення було подолано наукою

уже у середині – другій половині XIX ст. і, тим більше, воно зовсім не відповідає сучасному рівню вивчення візантійської цивілізації. Водночас саме це негативістське сприйняття Візантії і всього візантійського продовжує побутувати у широкому вжитку і зараз, що наочно демонструє слабку, вкрай поверхову обізнаність нашого суспільства з культурою і цивілізаційним спадком Візантійської імперії.

Подолання хибних стереотипів щодо Візантії також є, таким чином, одним із завдань блогу «Василевс. Українська візантиністика». Маємо згадати у цьому контексті також, що цього року науковці з Харкова та Львова зробили вагомий внесок, опублікувавши два підручники з історії Візантії. Це книга С. Б. Сорочана «Візантія. Парадигми быта, сознания и культуры» [30] і підготовлений колективом харківських і львівських науковців за редакцією С. Б. Сорочана і Л. В. Войтовича (завідувач кафедрою історії середніх віків і візантиністики Львівського національного університету імені Івана Франка) підручник «Історія Візантії. Вступ до візантиністики» [31]. Другу з названих книг присвячено світлій пам'яті найвідомішого українського візантиніста світової слави – Ігоря Івановича Шевченка (1922-2009), а на її обкладинці наведено його слова, що стали, значною мірою, лейтмотивом авторського колективу: «Візантія була не тільки багатонаціональною державою, а країною, яка мала величезний вплив на цілий ряд культур – на південноіталійську, сирійську, вірменську, південнослов'янську і східнослов'янську. І на східнослов'янську вона мала вплив від – уявіть собі! – IX і до XVIII століття. Під візантійським впливом перебувала Русь-Україна, цього ж впливу зазнали Петро Могила та Епифаній Славинецький, і навіть – хоч він цього не знав, бо думав, що він є під польським впливом, – гетьман Мазепа. Отже, в цьому розрізі я україніст, і може, це моя перспектива. Мені дає певну перевагу над іншими україністами те, що я бачу речі в загальній перспективі...» [32, с. 45].

Подібну мету має і спеціальний курс «Візантійська цивілізація», який викладається як на історичному, так і на філософському факультеті Харківського університету [33]. Блог «Василевс. Українська візантиністика» став зрештою складовою частиною цього спецкурсу, доповнивши дистанційний курс «Візантійська цивілізація», створений в середовищі Moodle на сайті «Електронне навчання ХНУ імені В. Н. Каразіна» [34]. Власне, вже згадувані перемоги блогу в народному голосуванні забезпечили, передусім, студенти, чимало з яких є давніми читачами, а дехто, час від часу, і дописувачем блогу.

Найважливішими рубриками «Василевса» під кутом зору викладання спецкурсу стали «Візантія і сучасність», «Візантійські вмотивування» і «Візантійські відповіді».

Перша з них містить наукові розвідки, записи лекцій, інтерв'ю тощо провідних сучасних інтелектуалів – візантиністів, філософів, культурологів – з проблем значення візантійської спадщини для сучасного світу в цілому, для Східної Європи і для України зокрема. У ній йдеться про те, чи є цивілізаційна спадщина Візантії гальмом, а чи, навпаки, рушієм прогресу для народів, які свого часу опинилися в колі впливу візантійської культури, чим була в минулому, є зараз і має стати в майбутньому межа між світом Східного (ортодоксального або православного) і Західного (католицизму, протестантизму) християнства – неподоланим бар'єром або ж точкою дотику і плідної взаємодії. Як показує досвід, ці питання, з відповідною увагою до головних, визначальних парадигм функціонування і відтворення Візантійської цивілізації привертають пильну увагу студентів, спричиняючи жваве обговорення під час семінарських занять за спецкурсом. Часом відлуння цього обговорення «Візантії після Візантії» потрапляють і в коментарі на «Василевсі».

Розділ «Візантійські вмотивування» містить, як зазначено у підзаголовку, «Демотиватори і мотиватори від Василевса». По суті, це створені за формою популярного серед сучасних студентів Інтернет-мему демотиватора ((де)мотиваційного постера) наочні посібники, що ілюструють найважливіші, кардинальні ознаки Візантійської цивілізації, принципи візантійської внутрішньої та зовнішньої політики, її найважливіші здобутки, найвидатніші перемоги і найбільші поразки тощо. Демотиватори, створені за достатньо жорстким каноном, завжди привертають увагу і мають бути яскравими, відразу западати у свідомість. Постер містить зображення в рамці, яке ілюструє його головну ідею, коротке гасло, набране великим шрифтом, і «набране дрібнішим шрифтом уточнення, пояснення або цитата, що висвітлюють ідею детальніше» [35]. Супроводжувані до того ж відповідним коментарем під час демотиватори «Василевса» слугують вельми дієвим навчальним матеріалом, дозволяють викладачу легко пояснити, а студентові – зрозуміти і запам'ятати той чи інший матеріал. Скажімо, демотиватор, який ілюструє один з головних принципів візантійської зовнішньої політики містить зображення імператора на троні, який сидить поміж двома іноземними володарями, набране великими літерами гасло «ДОКТРИНА ВАСИЛЕВСА» і пояснення «Divide et impera». Коментарі, як то кажуть, зайві.

Нарешті, важливим став розділ «Візантійські відповіді», який містить «Опитування від Василевса». Увагу не лише студентів, які вивчають спецкурс, але й доволі широкої й строкатої аудиторії користувачів привернули запитання: «Яким є тлумачення слова “візантійський”?» чи «Яка країна найбільшою мірою успадкувала візантійську традицію?». Опитування є постійними, але звертати увагу на результати того або

іншого з них можна як безпосередньо на самому занятті, так і звернувшись до них через різні засоби Інтернет-комунікації. Уже підготовлено до розміщення на «Василевсі» опитування: «Що є головним стрижнем візантійської цивілізації?», «Візантія: Європа чи Азія?», «Перспективи Візантії: чи вичерпано візантійський цивілізаційний потенціал?» та інші, які, швидше за все, з'являться у мережі ще до виходу у світ цієї статті. Як сама постановка питання, так і результати опитування також стають предметом обговорення на спецкурсі, а за їхніми результатами студенти мають написати короткі аналітичні есе, які б розкривали суть опитування і пояснювали його результати.

Більші за обсягом модульні роботи студенти мають підготувати за матеріалами рубрик «Візантійські віддзеркалення», «Візантійські відлуння», «Візантія і сучасність», а також, головним чином, за результатами самостійного пошуку і обробки інформації, переважно у мережі Інтернет. В цих дописах має йтися про значення терміну «візантійський» у сучасному суспільно-політичному дискурсі як в Україні, так і поза її межами, а також про образи Візантії в художніх творах – прозових, поетичних і драматичних літературних творах, кінематографі, живописі, музиці тощо.

Нарешті, ще одним завданням, пов'язаним з блогом, є обов'язкове розміщення на ньому хоча б однієї тематичної новини за два місяці, про яку не знає викладач. Як показує досвід, студентам, хоч і не без труднощів, це зазвичай вдається. Виконання цього завдання відпрацьовує і поліпшує вже сформовані раніше навички пошуку інформації за певною науковою темою, перш за все вміння користуватися пошуковими системами в мережі Інтернет.

Звичайно, наведені приклади використання блогу в навчальному процесі не є вичерпними, чимало можливих варіантів використання цього навчального інформаційного ресурсу перебувають у розробці і, маємо надію, будуть реалізовані згодом. Але в цілому вже й зараз «Василевс» виступає доволі ефективним засобом не лише з точки зору розповсюдження наукової інформації, але й дієвим навчальним посібником, тісно інтегрованим до дистанційного курсу «Візантійська цивілізація» (в рамках якого і виконуються та здаються заплановані письмові роботи, здійснюється ознайомлення з розміщеними у електронних форматах науковими працями з візантиністики, проводиться тестування тощо). Втім, детальний розгляд досвіду роботи власне самого дистанційного спецкурсу (чи, точніше, дистанційних елементів спецкурсу звичайного) – то вже тема для іншої статті.

Наразі ж маємо наголосити на слушності висновку Н. І. Бистріцького про своєчасність створення «єдиного інформаційного середовища для обміну історичними науковими знаннями між науковцями і

працівниками освіти, яке б забезпечувало серйозний синергетичний ефект у дослідженнях і дозволяло прискорити підготовку наукових праць світового рівня» [9, с. 54]. Про те ж саме, щоправда, у ще більш глобальному вимірі відтворення Візантії засобами мережі Інтернет, пише Ю. Ю. Петрунін: «Чому б не відтворити у мережі ... Візантію? ...Логічно було б запровадити домен верхнього рівня типу .bc (від французького Byzance, оскільки .bz зайняте Белізом, а .by – Білоруссю), якщо використовувати національний принцип поділу, або трьохлітерний .buz, якщо мати на увазі функціональний принцип доменних імен. На думку автора, природнішим був би другий підхід, оскільки йдеться не про національне відродження, а про відродження іншого роду. До такого домену належали б і навчальні установи, які вивчають історію і культуру Візантії, і релігійні організації, зводять до Візантії корені своєї духовної традиції, і громадські організації, що розвивають політичні, культурні чи інші ідеали Візантії. ...Віртуальна Візантія має створюватися не за національним принципом, вона має об'єднати людей, споріднених за духом, а не за кров'ю чи державною приналежністю» [1, с. 116-117; 2, с. 40-41]. У підсумку, завершує дослідник, «ми можемо отримати унікальну спільноту науковців, викладачів, політичних і релігійних діячів, пов'язаних спільною любов'ю до державно-культурного утворення, яке так багато зробило для всього людства» [1, с. 117; 2, с. 43].

Маємо підстави сподіватися, що ресурс «Василевс. Українська візантиністика», мірою його можливостей, також робить свій внесок до шляхетної мети відтворення віртуальної Візантії.

Література

1. *Петрунін Ю.* Возрождение Византии: Интернет-проект // Высшее образование в России. – 2002. – № 2.
2. *Петрунін Ю. Ю.* Призрак Царьграда: неразрешимые задачи в русской и европейской культуре. – М., 2006.
3. Василевс. Українська візантиністика. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://byzantina.wordpress.com>. Доступ: 30.11.2011.
4. Конкурс українських блогів BUBA (Best Ukrainian Blogs Awards) 2011. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://watcher.com.ua/buba>. Доступ: 30.11.2011.
5. Результати Конкурсу українських блогів BUBA (Best Ukrainian Blogs Awards) 2011. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://watcher.com.ua/buba/results>. Доступ: 30.11.2011.
6. Релігійні блоги є популярними в українському Інтернеті // Релігійно-інформаційна служба України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://fisu.org.ua/ua/index/all_news/culture/religious_media_and_Internet/45420. Доступ: 30.11.2011.

7. Релігійні блоги є популярними в українському Інтернеті // Блог Релігійної Публіцистики. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://berest.blogspot.com/2011/11/blog-post_16.html. Доступ: 30.11.2011.
8. Релігійні блоги є популярними в українському Інтернеті // Релігія в Україні. Міркуй разом з нами. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.religion.in.ua/news/ukrainian_news/13053-religijni-blogi-ye-populyarnimi-v-ukrayinskomu-interneti.html. Доступ: 30.11.2011.
9. *Быстрицкий Н. И.* Развитие византиноведческих информационных ресурсов // Российское византиноведение: Традиции и перспективы. Тезисы докладов XIX Всероссийской научной сессии византинистов. – М., 2011.
10. *Быстрицкий Н. И.* Опыт создания базы данных по византийской библиографии // Кондаковские чтения-3. Человек и эпоха: Античность – Византия – Древняя Русь. – Белгород, 2010. – С. 198-202.
11. Василевс. Українська візантиністика. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://keui.univer.kharkov.ua/byzantium/index.php>. Доступ: 30.11.2010.
12. *Домановский А. Н., Файда О. В.* Круглый стол «Проблемы византиноведения в современной Украине» (Харьков, 25-27 октября 2007 г.) // Классическая и византийская традиция. 2008: материалы II Международного научного семинара молодых ученых, аспирантов, студентов. – Белгород, 2008.
13. *Домановский А. Н., Файда О. В.* Проблемы византиноведения в современной Украине (Харьков, 25-27 октября 2007 г.) // Византийский временник. – 2010. – Т. 69 (94).
14. *Домановський А. М., Пархоменко М. В.* Українська візантиністика в Харківському університеті // Історичний журнал. – 2008. – № 2.
15. *Страшнюк С. Ю., Пригарін О. В., Домановський А. М.* Російсько-турецька війна 1877-1878 рр. та історична доля болгарського народу. V Дриновські читання у Харкові // Дриновський збірник. – Харків; Софія, 2009. – Т. 3.
16. WordPress. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/WordPress>. Доступ: 30.11.2011.
17. Семинар «Методика архитектурного компьютерного моделирования в исследовании археологических объектов древности и средневековья». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://byzantina.wordpress.com/2010/12/15/seminar>. Доступ: 30.11.2011.
18. *Домановський А.* Візантійські ОбрАЗИ {скетч-доповідь у трьох наголосах, з епіграфом, передмовою, висновками і мораллю}. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://byzantina.wordpress.com/2011/11/28/news-268>. Доступ: 30.11.2011.
19. Міждисциплінарний науковий семінар «Візантійська традиція в Україні» (28.04.2011). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://byzantina.wordpress.com/2011/04/26/seminar-4>. Доступ: 30.11.2011.

20. Міждисциплінарний науковий семінар «Візантійська традиція в Україні» (28.04.2011). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://keui.wordpress.com/2011/04/26/seminar>. Доступ: 30.11.2011.
21. Міждисциплінарний науковий семінар «Візантійська традиція в Україні» [Повідомлення про подію]. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://keui.wordpress.com/2011/05/17/news-78>. Доступ: 30.11.2011.
22. Міждисциплінарний науковий семінар «Візантійська традиція в Україні» [Повідомлення про подію]. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://byzantina.wordpress.com/2011/05/17/news-46>. Доступ: 30.11.2011.
23. Українське патологічне товариство. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://patrologia.org.ua>. Доступ: 30.11.2011.
24. Paleografia Greca. Novità e risorse per lo studio della scrittura greca nel millennio bizantino. Blogroll [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://paleografia-greca.blogspot.com>. Доступ: 30.11.2011.
25. В Ужгородской богословской академии отметили «1500-летие украинской государственности». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://antimodern.wordpress.com/2011/11/15/uzhgorod>. Доступ: 30.11.2011.
26. Книги интернета: С. Б. Сорочан. Византия. Парадигмы быта, сознания и культуры. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.bogoslov.ru/text/2268521>. Доступ: 30.11.2011.
27. Byzantine. Links. BYZANTINE STUDIES (academic societies; journals; reviews). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://byzantineee.blogspot.com/p/links.html>. Доступ: 30.11.2011.
28. Наукова бібліотека Львівського національного університету імені Івана Франка. Бази даних. Візантиністика. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://library.lnu.edu.ua/bibl/index.php?option=com_content&view=article&id=460&Itemid=182. Доступ: 30.11.2011.
29. Гиббон Э. История упадка и разрушения Римской империи. – Ч. 5. – М., 1999.
30. Сорочан С. Б. Византия. Парадигмы быта, сознания и культуры. – Харьков, 2011.
31. Войтович Л. В., Домановський А. М., Козак Н. Б., Лильо І. М., Мельник М. М., Сорочан С. Б., Файда О. В. Історія Візантії. Вступ до візантиністики / За ред. С. Б. Сорочана і Л.В.Войтовича. – Львів, 2011.
32. Ігор Шевченко: «...говорити зовсім нормально...» (Розмову вела Людмила Тарнашинська) //Слово і час. – 1991. – № 2.
33. Спеціальний курс кафедри українознавства «Візантійська цивілізація». [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www-philosophy.univer.kharkov.ua/ua/kafedra/study_ua/byzant.html. Доступ: 30.11.2011.
34. Домановський А. М. Візантійська цивілізація. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://dist-edu.univer.kharkov.ua/course/search.php?search=%D0%92%D1%96%D0%B7%D0%B0%D0%BD%D1%82%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0+%D1%86%D0%B8%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>. Доступ: 30.11.2011.

35. Демотиватор. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D0%BC%D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80>. Доступ: 30.11.2011.

Ключові слова: Візантія, візантиністика, блог, сайт, популяризація, дистанційне навчання.

Ключевые слова: Византия, византинистика, блог, сайт, популяризация, дистанционное обучение.

Новые учебники, старые проблемы: история Древнего мира и Средних веков в общеобразовательной школе

Дьячков С. В.

Дьячков С. В. Нові підручники, старі проблеми: історія Стародавнього світу і Середніх віків у загальноосвітній школі. У статті розглядається стан видання та використання нових підручників з історії Стародавнього світу і Середніх віків у загальноосвітній школі. На думку автора, реформування шкільної історичної освіти у 6-7-х класах гальмується внаслідок недосконалості державних програм з цих історичних курсів. Автор аналізує головні вади програм, що потребують корективки, а саме: перевантаження їх фактичним матеріалом, складними поняттями та термінами, гострий дефіцит учбового часу для вивчення Середніх віків та європоцентризм у відборі навчального матеріалу. Автор дає кратку характеристику основних підручників з історії Стародавнього світу і Середніх віків, що проходили апробацію в школах України у 2006-2010 рр., та виділяє їх переваги, успіхи та недоліки.

Многолетний личный опыт работы в средней школе показывает, что в 6-7-х классах закладывается устойчивое личностное отношение школьника к учебному предмету. Поэтому для формирования позитивного отношения к истории (важнейшей мировоззренческой науки) преподавание этой дисциплины в средних классах имеет огромное значение. Разумеется, решающую роль в этом плане играет, безусловно, учитель. На его долю выпадает основная работа по формированию азов исторического мышления школьника, подготовка его к дальнейшему изучению сложных курсов истории нового и новейшего времени. Главным же союзником учителя,